

► De gehele film StatIG (10 minuten) is via www.devrolijkeschool.nl te bekijken.

► In de nota *Naar een actuele onderwijsvisie Vrije Universiteit* wordt de onderwijsvisie als volgt samengevat: 'de VU is een community of learners met aandacht voor de ambitie van de 'individuele student'. Deze visie wordt in "Onderwijsvisie VU, Achtergronden, meningen, ervaringen" nader uitgewerkt. Grondleggers van deze onderwijsvisie zijn Prof. Dr J. J. Beishuizen en Prof. Dr. J. Kennedy. Jos Beishuizen is hoogleraar Onderwijskunde bij de Faculteit Psychologie en Pedagogiek en directeur van het Onderwijscentrum aan de VU. James Kennedy is hoogleraar contemporaine geschiedenis bij de Faculteit der Letteren aan de VU.

► J.J. Beishuizen, *De vrolijke wetenschap. Over communities of learners als kweekplaats voor kenniswerkers*. Rede in verkorte vorm uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar (Onderwijscentrum VU, Vrije Universiteit: Amsterdam 2004).

Janneke Riksen is als vakdidacticus geschiedenis verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van het Onderwijscentrum aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

StatIG in de Vrolijke School

WERKEN IN EEN COMMUNITY OF LEARNERS

'Het viel mij heel erg tegen dat *Trouw* zo koningsgezind was. Want die krant lezen m'n ouders en ik ben helemaal niet koningsgezind. En dan ga je dus onderzoek doen en dan merk je dat dat zo is.'

Deze uitspraak wordt gedaan door een 5-vwo leerling in het filmpje StatIG.¹ Deze film maakt deel uit van het vernieuwingsproject De Vrolijke School. De film werd tijdens de opening van het academisch jaar van de VU getoond en vormde mede de aftrap om de nieuwe onderwijsvisie VU-breed te introduceren.² StatIG laat zien hoe elementen uit de nieuwe visie zoals onderzoekend leren, community of learners en reflectie concreet vorm kunnen krijgen in de onderwijspraktijk.

In dit artikel wordt eerst een toelichting gegeven op de uitgangspunten en doelen van de Vrolijke School en een community of learners. Vervolgens beschrijf ik het project StatIG. In dit project werkten 5-vwo-leerlingen van het Ignatius Gymnasium Amsterdam samen met tweedejaars geschiedenisstudenten van de VU. Zij onderzochten aan de hand van drie landelijke dagbladen de veranderende beeldvorming van ons koningshuis sinds 1945. Tot slot wordt ingegaan op de vraag wat voor baat de docent bij deze onderwijsvisie en dit project kan hebben. Elke school een Vrolijke School?

Community of learners

In oktober 2004 hield Jos Beishuizen zijn oratie onder de titel *'De Vrolijke wetenschap'*.³ Daarmee gaf hij al aan in welke richting hij de vraag wilde beantwoorden: 'Hoe kunnen wij studenten en leerlingen enthousiast maken voor wetenschappelijk onderzoek?' Beishuizen ziet, geïnspireerd door Nietzsches boek *De Vrolijke Wetenschap*⁴, wetenschap als middel om problemen op te lossen en niet als doel op zich. Beishuizen is van mening dat het werken vanuit een community of learners⁵ waarin onderzoekend leren de basis voor kennisontwikkeling vormt en leerlingen en studenten even serieus genomen worden als docenten en onderzoekers, kan leiden tot het inzicht dat het bedrijven van wetenschap een vrolijke bezigheid is.

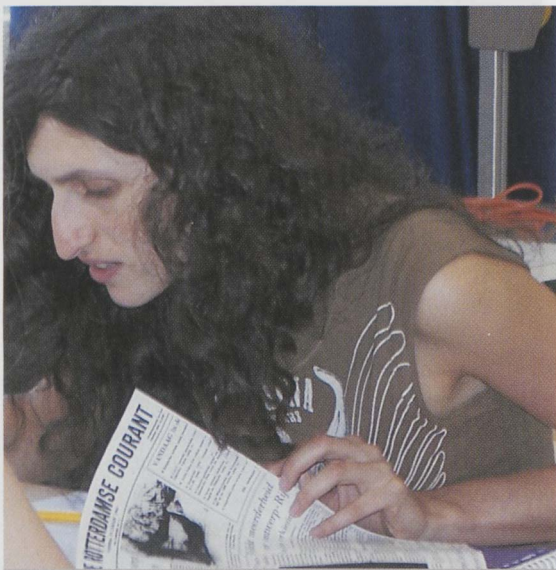
Enkele uitgangspunten: leerlingen en studenten worden gezien als serieuze deelnemers aan het proces van kennisontwikkeling. Onderzoekend leren en de hoofdvragen en kernbegrippen van het vakgebied staan centraal. Studenten raken vertrouwd met de cultuur van onderzoek doen en samenwerken, waarbij reflectie en zelfstandig oordelen gestimuleerd worden. En ten slotte moeten leerlingen/studenten toegang hebben tot voorzieningen die aan onderzoekers ter beschikking staan.

Vrolijke School

Het Ignatius Gymnasium in Amsterdam was op zoek naar methoden om de lessen levendiger te maken en te bewerkstelligen dat leerlingen meer enthousiast en actief participeren. Daarnaast moest de lesstof ook betekenis en zinvol zijn en leerlingen voorbereiden op wetenschappelijk onderwijs. Zij raakte geïnspireerd door bovengenoemde oratie. Dit leidde ertoe dat, in samenwerking met het Onderwijscentrum van de VU, in 2004 De Vrolijke School-projecten van start gingen. Zo werd bij het vak aardrijkskunde het project WaterIG geïntroduceerd met een onderzoek naar de kwaliteit van water en startte scheikunde met IJzerIG. Alle projecten verwijzen in de

Binnen de De Vrolijke School-projecten worden door alle deelnemende docenten drie doelen nagestreefd:

- leerlingen ontwikkelen kennis over belangrijke onderwerpen en thema's die in het leerplan voor het vwo staan;
- leerlingen en docenten ontwikkelen methoden om in samenwerking met onderzoekers onderzoek te doen en daarmee samen actief kennis te ontwikkelen;
- leerlingen en docenten ontwikkelen een positieve houding tegenover wetenschappelijk onderzoek.⁶

'Toen wij hoorden dat er voor het vak Geschiedenis een VrolijkeSchool-project zou plaatsvinden in samenwerking met de Vrije Universiteit zaten wij niet op het puntje van onze stoel van enthousiasme. We hadden negatieve verhalen gehoord over een ander project en ook het onderwerp, beeldvorming van het koningshuis, sprak ons niet zo bijster aan. Ondanks onze vooroordelen hebben wij ons opengesteld en wij zijn zeker niet negatief over het verloop van het project. Ten eerste hebben wij een erg vriendelijke en hulpvaardige geschiedenisstudent toegewezen gekregen om ons te begeleiden bij deze nieuwe vorm van onderzoek. Hij liet ons zelf nadenken, coachte ons erg goed en stak zelf ook veel tijd en moeite in het begeleiden en helpen van ons als we tegen problemen op liepen. Er zijn nog talloze aspecten van het project die we kunnen belichten, maar we denken het ook te kunnen samenvatten: dit Vrolijke School-project was voor ons erg leerzaam. We hebben met nieuwe manieren van onderzoek doen kennisgemaakt, en onder begeleiding van een student gewerkt in plaats van onder begeleiding van onze leerkracht, waardoor wij als groep meer aandacht kregen. Het doen van krantenonderzoek was ook erg interessant. Al met al hebben wij onze vooroordelen tegenover de VrolijkeSchool-projecten aan de kant kunnen zetten, en we hebben alle vier genoten van dit project!'

titel naar de afkorting IG van het Ignatius Gymnasium. De Vrolijke School beoogt via zinvolle en betekenisvolle onderzoeksprojecten het leerplezier en de effectiviteit van het leren te vergroten. Naast een versterking van algemene leer- en onderzoeksvaardigheden, staat ook een vakinhoudelijke verdieping centraal.

Ook het vak geschiedenis werd gevraagd een bijdrage te leveren. Na het naast elkaar leggen van het vwo-curriculum en het onderzoeksprogramma van de vakgroep geschiedenis, is James Kennedy, hoogleraar contemporaine geschiedenis, benaderd om te participeren. Vervolgens zijn we samen met twee docenten van het Ignatius Gymnasium en een student-assistent aan de slag gegaan. Elke deelnemer voelde zich betrokken bij onderwijs, was geïnteresseerd in de ideeën van de community of learners en hield rekening met elkaars onderwijsexpertise en -ervaring. In deze voorbereidingsgroep leerden we van en met elkaar⁷.

Samenwerking met de VU

Al vrij snel ontdekten we dat het mogelijk was om met het college 'Religie en politiek na 1945', dat Kennedy aan de tweedejaars studenten gaf, aansluiting te zoeken bij de module uit MeMo voor 5 vwo over politiek en staatsinrichting in Nederland.⁸ En zo ontstond het idee om ook studenten geschiedenis in de community of learners te betrekken. Elke student ging een groepje van drie à vier 5-vwo-leerlingen begeleiden bij het doen van historisch onderzoek. Zo ontstond een groep van tweeëntwintig 5-vwo-leerlingen en zestien studentbegeleiders, die gedurende een periode van twee maanden gedeeltelijk een eigen traject volgde, op de VU of op school, maar ook gezamenlijk optrok. De samenstelling van de groepjes en de koppeling van een groepje leerlingen aan een student werd bepaald door de onderwerpkeuze. Het was, op een enkele uitzondering na, mogelijk om iedereen te plaatsen bij zijn eerste of tweede onderwerpkeuze.

Met het betrekken van geschiedenisstudenten in de community of learners heeft het geschiedenisproject de doelen van De Vrolijke School uitgebreid. We hoopten dat studenten inzicht zouden krijgen in hun verworven kennis rond het thema en de vaardigheden op het gebied van het doen van historisch onderzoek in het algemeen en bronneninterpretatie in het bijzonder en dat zij zagen dat zij deze vaardigheden ook konden overbrengen op en delen met leerlingen. Ook leek het ons waardevol dat zij tijdens hun studie ervaring opdeden met het begeleiden van leerlingen en in gesprek raakten over het studeren aan een universiteit en het doen van historisch wetenschappelijk onderzoek. Een spannende uitdaging, omdat voor ons de uitkomst onbekend was. Wat zouden studenten ervan vinden dat zij, als verplicht onderdeel van het college, leerlingen moesten begeleiden? Waren ze daar vakinhoudelijk en didactisch voldoende voor toegerust en hoe zouden de leerlingen het vinden om door een student te worden begeleid?

Bij de uitwerking van StatIG vormde eveneens de vakinhoudelijke verdieping en bewaking van het niveau voor

F. Nietzsche, *De vrolijke wetenschap*. (De Arbeiderspers: Amsterdam). Oorspronkelijk werk gepubliceerd in 1882.

Beishuizen verwijst in zijn oratie naar het werk van de Amerikanen A.L. Brown & J.C. Campione. Volgens Brown en Campione houden leerlingen zich in een community of learners bezig met een steeds terugkerende cyclus van (1) onderzoeken, (2) resultaten met elkaar delen, en (3) conclusies toepassen in een vervolgtak.

Zie de site van De Vrolijke School: www.devrolijkeschool.nl onder het kopje doelstellingen.

De volledige kerngroep bestond uit twee geschiedenisdocenten van het Ignatiusgymnasium: mevr. drs Sylvia Loete en drs. PETER DAVIDS, James Kennedy hoogleraar contemporaine geschiedenis van de VU, Peter van Dam als student assistent en ondergetekende.

M. Kropman en I. van Manen (red.), *MeMo, Module 7. Wie deelt de lakens uit? Politiek en staatsinrichting in Nederland en Europa*. (Malmberg: 's Hertogenbosch), p.162-187.

zowel 5-vwo-leerlingen als tweedejaars studenten een extra aandachtspunt. Of zoals Kennedy het verwoordde: 'Universitaire studenten en vwo-leerlingen bij elkaar brengen, kan dat eigenlijk wel? Dat was voor mij de grote uitdaging. Daar heb ik ook het meest aan gewerkt, om ervoor te zorgen dat er een gemeenschappelijk niveau is, dat door twee verschillende groepen studenten anders ingevuld kan worden. Opdat het niet zou leiden tot een verlaging van het niveau.'

Om dit te bewaken werden de leerlingen en studenten ieder op hun eigen plek voorbereid. Zo kregen de leerlingen op het Ignatius inhoudelijk inleidende lessen van hun docenten, en werden studenten in een instructiecollege voorbereid op het didactisch begeleiden van leerlingen, mede door middel van werkplannen en criteria voor verslaglegging en een posterpresentatie. De student kreeg naast de begeleidende taak ook een beoordelende. Hij beoordeelde voor eenderde mee. Voorts werd de participatie van de student als wegingsfactor meegenomen in de beoordeling door de docent.

StatIG: een onderzoek met kranten als bron

Leerlingen en studenten troffen elkaar op de VU in het hoorcollege 'Het koningshuis en religie'. Een groepje leerlingen merkte in hun verslag hierover op: 'Het hoorcollege vonden wij alle vier leuk. Je proeft dan toch een beetje het sfeertje van hoe het op een universiteit eraan toegaat.'

Dit was ook het moment dat zij kennis maakten met hun studentbegeleider, en waarin de onderzoeksoopdrachten (zie kader) werden verdeeld. Bij de groepsindeling werd zoveel mogelijk rekening gehouden met de voorkeur van de leerling en de student voor een deelonderwerp. Eén van de groepen ging aan de slag met de beeldvorming rond het huwelijk van Beatrix en Claus: 'Eén onderwerp dat wij kozen, omdat wij dachten dat hier wel veel informatie over te vinden zou zijn en ook omdat we wel wisten dat er veel opstanden waren geweest tijdens het huwelijk en ons dit interessant leek. We wisten verder niet waarom die opstanden er waren, door wie ze werden uitgevoerd en wat ze precies inhielden. Al snel vloog de informatie ons om de oren. We wilden ons gaan specificeren op de rellen die er die dag plaatsvonden en dan vooral waarom die er eigenlijk waren. Vandaar dat onze hoofdvraag luidde: Waarom was er een opstand tegen het huwelijk?'

Na een gezamenlijk werkcollege over het werken met artikelen uit *Trouw*, *NRC* en *de Volkskrant*, als historische bron, en een bezoek aan de perskamer van de VU gingen leerlingen onder begeleiding van hun studentbegeleider aan de slag: 'Wij hadden een leuke studentbegeleidster en zij gaf ons ook een paar duidelijke tips. Ook hebben we met haar geoefend hoe je een krantenartikel kan lezen en de informatie eruit halen.'

- 1 *Terugkeer Wilhelmina in Nederland*, 13 maart 1945
- 2 *Koningin Juliana gekroond*, september 1948
- 3 *Soevereiniteitsoverdracht*, 29 december 1949
- 4 *Speech koningin in het Amerikaanse congres*, 1952
- 5 *Greet Hofmans affaire (behandeling Nederlandse pers)*, 1959
- 6 *Overlijden Wilhelmina*, december 1962
- 7 *Irene wordt katholiek*, januari 1964
- 8 *Irene trouwt met Bourbon-prins*, april 1964
- 9 *Verloving Beatrix-Claus*, juli 1965
- 10 *Huwelijk Beatrix-Claus*, maart 1966
- 11 *Geboorte Willem-Alexander*, april 1967
- 12 *Bevrijdingsdag*, mei 1970
- 13 *Ontvangst keizer Hirohito (Japan) door Juliana*, 1971
- 14 *Lockheed-schandaal*, augustus 1976
- 15 *Kroning Beatrix*, april 1980
- 16 *Kersttoespraak Beatrix n.a.v. moord op Kerwin Duinmeijer*, 1983
- 17 *Hersenvliesontsteking Beatrix*, augustus 1987
- 18 *Afstuderen Willem-Alexander*, 1993
- 19 *Bevrijdingsdag*, mei 1995
- 20 *Bezoek Beatrix aan Indonesië*, augustus 1995
- 21 *Overplaatsing ambassadeur Roell uit Zuid-Afrika*, 1996
- 22 *Huwelijk Willem-Alexander-Maxima*, februari 2002
- 23 *Dood Prins Claus*, oktober 2002
- 24 *Mabelgate*, oktober 2003
- 25 *Geboorte Catherina Amalia*, december 2003
- 26 *Dood Prinses Juliana*, maart 2004
- 27 *Dood Prins Bernhard*, 2005

Aan het einde van de eerste ontmoeting moest er een werkplan liggen, dat door de studentbegeleider beoordeeld zou worden. De begeleider merkte hierover op: 'Tijdens de eerste bijeenkomst moest het werkplan al worden opgesteld. Uiteraard heb ik er vooraf over nagedacht hoe ik het beste met de leerlingen een probleemstelling zou kunnen formuleren en een werkbaar werkplan kon ontwikkelen binnen drie kwartier, maar ik kwam er niet echt uit. Ik had mij er min of meer al bij neergelegd dat, wilde ik een beetje tempo met ze maken, ik als souffleur zou moeten optreden. Ik was dan ook bijzonder verrast dat ze binnen twintig minuten op eigen kracht dit alles al voor elkaar hadden. Ik hoefde ze alleen maar stap voor stap door het proces van onderzoek heen te coachen, maar de dames vulden het zelf in. Het werkschema was klaar, de taken naar persoon uitgesplitst en een vervolgspraak was gemaakt.'

Een andere groep stelde een onderzoek in naar de reacties op de terugkeer van de Oranjes na de Tweede Wereldoorlog. Daarbij betrokken zij ook de positie van de artikelen in de krant (voorpagina?), het taalgebruik (lovend?), het formaat (lengte artikel) en de context

(belangrijke artikelen eromheen?). In de beantwoording van de vraagstelling kwamen zij hierop terug en schreven onder andere: 'Het was erg interessant dat we uit de plaats waar een artikel zich bevond konden afleiden hoe de kranten tegenover bepaalde zaken staan.'

De deelonderzoekjes moesten samen een antwoord geven op de overkoepelende vragen van het project: 'Wat is het beeld van het koningshuis dat in verschillende kranten wordt geschetst en in hoeverre zie je dat beeld veranderen vanaf 1945? Hoe kun je dit beeld verklaren binnen de veranderende maatschappelijke context?'

Het project werd afgesloten en beoordeeld met een schriftelijk verslag, een persbericht en een plenaire posterpresentatie. Studenten beoordeelden samen met de docenten de verslagen en schreven een toelichting op hun beoordeling. Zo schreef een van de studentbegeleiders de volgende toelichting: 'Ik ben erg onder de indruk van de prestatie - het is een duidelijk gestructureerd verhaal en dekt zich historisch goed in. De opmaak is uitstekend en helder. De drie leerlingen hebben het goed in een geheel op laten gaan.'

Maar er is ook kritiek van de studentbegeleider: 'De schrijfstijl van de leerlingen liet soms te wensen over, het was te los en te verwijzend naar de auteurs. Het gedeelte over de oorsprong van het koningshuis was te lang. Liever had ik meer details van de geanalyseerde kranten gezien. De informatie over de achtergrond/geschiedenis van de kranten had dieper mogen zijn.'

Aan het eind van hun verslag blikten leerlingen en studenten terug op het project en de begeleiding. Natuurlijk waren niet alle betrokkenen even enthousiast en vielen er punten te verbeteren, maar de meesten waren enthousiast.

Een van de studentbegeleiders verwoordde zijn ervaringen als volgt:

'Ik ontdekte dat ik sinds mijn eigen vwo-tijd ongemerkt een stuk gegroeid was als academicus. Zaken als een kritische houding ten opzichte van je bronnen, het effectief en doelgericht werken aan de beantwoording van je onderzoeksvraag en het plaatsen van je onderzoek binnen een maatschappelijk relevant kader, heb ik toch min of meer terloops opgepakt tijdens mijn studie. Ik bleek er verder in ontwikkeld te zijn dan ik dacht. Wat hierbij belangrijk is, is dat ik mijzelf er bewust van werd, dat ik deze kennis en vaardigheden ook kon overbrengen op leerlingen die hier nog niet mee in aanraking zijn gekomen.'⁹

Opbrengst en waarde

Het gehele traject is onderzoeksmatig gevolgd met voor- en natoets, interviews en vragenlijsten onder leerlingen en studenten. Voor een uitgebreide bespreking ontbreekt hier de ruimte. Maar uit bovenstaande beschrijving en

'De samenwerking met de begeleider verliep voor ons (en hopelijk ook voor hem) erg goed. De afspraken op de VU waren nuttig voor onze opdracht. De samenwerking in het groepje verliep ook goed. We hebben ervan geleerd dat we taken eerder moeten verdelen. We hebben ervan geleerd dat kranten niet altijd even geloofwaardig zijn. En dat secundaire literatuur ook erg nuttig kan zijn. We hebben er een meer kritische kijk tegenover kranten aan over gehouden.'

de citaten van leerlingen en studenten blijkt dat we verschillende elementen uit het concept van de community of learners vorm hebben gegeven. Hoewel het slechts een eerste stap is, hopen wij toch dat leerlingen en studenten door middel van lessen, hoor- en werkcollege hun begeleidingsvaardigheden, (onderzoeks)vaardigheden en kennis rond dit thema hebben uitgebreid. Samen hebben zij een historisch onderzoekje verricht waarvan de uitkomsten in de eerste plaats door leerlingen en studenten zelf benut werden, maar ook door docenten gebruikt worden. Door leerlingen toegang te geven tot het gebruik van historische bronnen, door hun komst naar de VU en gesprekken met studenten raakten zij hopelijk iets vertrouwer met de cultuur van universitair onderwijs en wetenschap. Zelfstandig oordelen en reflectie werd gestimuleerd door dit op te nemen in hun schriftelijke verslaglegging. We hebben geprobeerd de leerlingen in te wijden in een cultuur van onderzoek doen, samenwerken en communiceren over resultaten van onderzoek. Maar kan de docent hiermee? Het concept van de community of learners laat de educatieve waarde zien van het opzetten van activiteiten waar je als deelnemer; als docent, leerling of student, de afloop niet weet. Wij voelen ons in ons streven naar een verdere verbetering van onderwijs gesteund en gestimuleerd om in de klas en de collegezaal opdrachten te laten uitvoeren waarvan de uitkomst niet vaststaat, om van en met elkaar te leren. Het concept van community of learners is niet alleen verbonden aan universiteiten, maar kan ook met behulp van wetenschappers en onderzoekers uit bedrijven, musea of lokale historische instellingen opgezet worden. Leerlingen kunnen ook op deze wijze kennis maken met de cultuur van onderzoek doen. Het werken in een community of learners vereist commitment van elke deelnemende groep. Door deze betrokkenheid kan het contact met elkaar, het onderzoekend leren, een extra dimensie aan het leren toevoegen en zo het leerplezier van een ieder vergroten. Een van de deelnemende geschiedenisdocenten van het Ignatius Gymnasium verwoordde het als volgt: 'Het is het geheel; het boek, de wetenschap, het onderzoek en het contact met historici. Dat maakt het voor mij heel aantrekkelijk.'¹⁰

Citaat uit de presentatie
van Jan Idema over zijn
ervaringen met het Vrolijke
Schoolproject StatIG op een
afsluitend symposium op de
VU op 16 juni 2006.

Uitspraak van Sylvia
Loete, geschiedenisdocente
Ignatius Gymnasium, in de
film StatIG.